

Nr 548

Av herr **Hedlund m. fl.**, om ett miljöpolitiskt samordnings- och handlingsprogram.

(Lika lydande med motion nr 442 i Första kammaren)

Förslag om miljöpolitiska åtgärder har från vårt håll under en rad av år framlagts i riksdagen. Sedan 1962 har antagandet av ett miljöpolitiskt handlingsprogram varit ett centralt krav i centerpartiets miljöpolitiska handlande. Övertygelsen om nödvändigheten av en helhetssyn på miljöfrågorna har, trots det motstånd som aktualiserandet av miljöfrågorna från början mötte, motiverat nya initiativ för att få till stånd konkreta omedelbara åtgärder och skapa opinion kring miljöfrågorna. Vissa framgångar har rönts, och intresset för miljöpolitiska frågor ökar. Även bland dem som för några år sedan var kallsinniga till kraven på miljöpolitiska åtgärder har man funnit att den väsentliga orsaken till att miljöproblemen inte är tillfredsställande lösta är att det inte finns någon helhetssyn. Denna inställning har redovisats av ett av de för miljöpolitiken ansvariga statsråden.

Sedan vi lanserade kravet på ett miljöpolitiskt handlingsprogram har vissa åtgärder vidtagits som har betydelse för lösandet av miljöpolitiska problem. Sålunda har vissa organisatoriska åtgärder vidtagits för planfrågornas lösning. Statens naturvårdsverk har påbörjat sitt arbete och statsmakterna har stiftat en naturvårdslag. Vissa åtgärder inom luft- och vattenvården har vidtagits. Ett arbetsmedicinskt institut har inrättats.

Något samlat program för lösandet av miljöfrågorna har ännu inte presenterats. På grundval av de initiativ som tidigare tagits från vårt håll har en arbetsgrupp efter beslut av centerpartiets riksstämman 1967 utarbetat riktlinjer för ett miljöpolitiskt handlingsprogram. De bör kunna ligga till grund för samhällets handlande i miljöfrågorna. Det är inte för riksdagen möjligt att uppgöra ett detaljerat program för miljöpolitiken. Om riksdagen antar dessa riktlinjer i princip bör det ankomma på Kungl. Maj:t att utarbeta ett handlingsprogram.

Miljöpolitik

Med miljöpolitik avser vi att ge välfärdsbegreppet en ny dimension, där människornas anpassning, trivsel och psykiska trygghet tillmäts större betydelse i förhållande till ensidig materiell standardsträvan. Med denna målsättning som grund står det klart att miljöpolitiken inte kan isoleras till

vissa begränsade frågeställningar eller områden, utan den berör, i större eller mindre utsträckning, de flesta samhällsområden. Till miljöpolitiken hör frågor om vår yttre miljö t. ex. om natur, luft, vatten och bebyggelse. Dit måste också räknas frågor om anpassningen människor emellan och den verklighet som omger dem. Biologiska och medicinska förhållanden måste studeras liksom själva anpassningsprocessen i olika miljöer. Det är nödvändigt med en helhetssyn på miljövärden om utvecklingen skall kunna ledas in på gynnsamma banor.

Stress och psykiska störningar har blivit en allvarlig folksjukdom. Antalet fall stiger för varje år, och de drabbade är både barn, skolungdom och vuxna. Man kan med fog ifrågasätta om mentalhygieniska aspekter tillräckligt beaktas i samhällsplaneringen och i andra sammanhang. Allt fler människor hamnar utanför samhällsgemenskapen på ett eller annat sätt. Den förda politiken bär ytterst ansvaret för denna utveckling. Det är politiker- nas skyldighet att utforma samhället så att så många som möjligt kan anpassa sig i detsamma.

Inom socialpolitiken måste man uppmärksamma att arbetsuppgifterna från att tidigare mest ha bestått i ekonomisk hjälp i allt större omfattning gäller psykiska problem. Förebyggande verksamhet måste i större utsträckning tillgripas. Uppsökning av hjälpbehövande för vägledning bör ge bättre resultat än enbart kurativ verksamhet. Socialmedicinska erfarenheter måste komma till ökad användning. Helhetssynen på människan och miljön måste vara vägledande, inte minst i rådgivningen och hjälpen inom socialvården och arbetsvården. Den aktiva rehabiliteringsverksamheten måste byggas ut.

Miljöpolitiken har en stark teknisk-ekonomisk anknytning. Tekniken har stor skuld till att miljöfrågorna är brännande över hela världen, men den är också vårt förnämsta hjälpmedel då det gäller att komma fram till en positiv lösning av problemen med miljöbetingelserna. De flesta beslut i samhället som påverkar vår utveckling bygger på ekonomiska kalkyler och resonemang. De ekonomiska kalkylerna bör i fortsättningen anpassas till såväl fysiska som sociala miljöfaktorer.

Den politisk-ekonomiska debatten måste bli mera långsiktig. Sverige bör ha tillräckliga resurser och kunskaper för att kunna slå in på en mer människovänlig och även ekonomiskt riktig väg genom att se till att vi på rätt sätt utnyttjar våra naturresurser utan att fördenskull förstöra själva naturkapitalet. Exploateringen av naturen måste ledas in på cykliska banor. Det som tas från naturen måste omvandlas till produkter som kan föras tillbaka och på så sätt återkomma i produktionen.

Den skuld som vi nu måste betala därför att vi inte i tid uppmärksammat miljöförstörelsen bör solidariskt bäras av samhället. I framtiden måste företag, kommuner och andra som använder sig av eller påverkar naturens resurser bära ansvaret för en riktig hushållning. I första hand bör detta upp-

nås genom frivilliga överenskommelser. En god planering är dessutom nödvändig. Det kan också bli nödvändigt med lagstiftnings- och beskattningsåtgärder. För att nå snabba resultat är det angeläget att samhället självt aktivt medverkar till att nödvändiga investeringar kommer till stånd. Särskilt exportföretagen kan behöva hjälp eftersom internationella överenskommelser på miljövårdens område i stort sett saknas.

För att veta hur vi klarar olika påfrestningar och för att veta vilka faktorer som hotar vår livsmiljö behöver vi kunskaper. Forskning, utbildning och upplysning har givit oss ökade kunskaper och varit till god ledning på det tekniska och ekonomiska området och måste också vara det i miljöpolitiskt hänseende.

Miljöfrågorna är i högsta grad av internationell räckvidd. Inget land kan isolera sig från den övriga världen på detta område. Radioaktivt spill, luft- och vattenföroreningar och oljeutsläpp är miljöförstörare som inte känner några gränser. Det gäller att över huvud taget kunna rädda jordens resurser åt kommande generationer. Frågan om hur försörjningsproblemen skall ordnas och hur det väldiga slöseriet med naturtillgångarna skall kunna hejdas måste få högsta prioritet. Sverige måste på allt sätt stimulera till ökade internationella engagemang för miljövården och vara berett att ekonomiskt stödja en sådan utveckling. Ett internationellt samarbete kring miljöfrågorna och jordens naturtillgångar bör ha en stor fredsfrämjande effekt.

Människorna som påverkas av samhällsbesluten måste själva få ökade möjligheter att påverka dem. Detta sker bäst om maktfunktionerna i samhället decentraliseras. Miljöpolitiken ligger också helt i linje med den solidaritetspolitik som centerpartiet vill föra internationellt och i Sverige. Alla människor har rätt till ekonomisk och social grundtrygghet i en miljö, som är så väl anpassad som möjligt till människornas önskemål och behov.

Forskning och utbildning

1. Miljöforskning måste på grund av den tvärvetenskapliga karaktären förekomma inom de flesta forskningsområden. All forskning berörs direkt eller indirekt av frågor om vår miljö. Naturresursernas utnyttjande är ett viktigt forskningsområde, och en värdefull utredning i denna fråga har nyligen avlämnats. Den socialmedicinska och hälsovårdsorienterade forskningen är en annan viktig gren med hög prioritet. I tillämpningsgrenar som samhällsplanering och bebyggelseplanering finns stora fält för miljöforskningsuppgifter. Att sammanföra uppgifter från dessa och andra sektorer och göra riktiga synteser är en svår men betydelsefull uppgift. Den förbättrade prioriterings-, samordnings- och upplysningsverksamhet som bör skapas måste organiseras så att helhetssynen på miljöfrågorna säkerställs.

2. En av de mest angelägna forskningsuppgifter som måste lösas är att till konventionella ekonomiska begrepp översätta miljöfaktorer av både social och fysisk natur. I praktiken betyder detta en tillämpning av en ny

teknik, ett nytt och riktigare sätt att planera samhället efter. Uppgiften bör läggas på för denna uppgift väl utbildade ekonomer och systemstudieexperter, och breda kontaktytor bör skapas med företrädare för såväl naturvetenskap som humaniora.

3. Miljöpolitiken bör syfta till att försöka minska de psykiska påfrestningarna i vårt alltmer urbaniserade och komplicerade samhälle och öka individens trygghet och trivsel. Ökade kunskaper om människornas förmåga att tåla olika påfrestningar och anledningarna till att människor så ofta misslyckas med denna anpassning måste ligga till grund för de motåtgärder som skall vidtas. Huvudvikten av arbetet bör sedan läggas på förebyggande åtgärder. Medicinsk forskning om stressmekanismerna och om psykiska skador måste stimuleras. Väsentligt är också att mentalhygienisk vård och rehabiliteringsåtgärder ägnas större uppmärksamhet.

4. Urbaniseringsprocessens inriktning med koncentration till ett fåtal storstäder betraktas av många som en naturbunden företeelse, som ingen kan eller bör påverka. Centerpartiets uppfattning är att den till väsentlig grad grundar sig på av samhället fattade beslut, lagar och förordningar. Befolkningsökningar och befolkningsomflyttningar kan ledas i andra banor, till exempel genom en regional utvecklingsplanering. Urbaniseringens konsekvenser för de enskilda individerna, såväl i tätorter av skilda storlekar som i glesbygder, måste förutsättningslöst studeras. Utvecklingsplaner får inte grunda sig enbart på företagsekonomiska delkalkyler, utan man måste ta hänsyn till de totala effekterna för samhället. Om man inte gör det uppstår miljökostnader, såsom kostnader för att bibehålla ren luft och rent vatten, och sociala kostnader som har sin orsak i missanpassning på grund av otillfredsställande yttre miljö liksom minskad fritid orsakad av lång väntetid i köer av skilda slag.

5. För att möta hotet mot vår naturmiljö, återställa en del av det som förlorats och för att miljövårdande lagbestämmelser skall kunna följas krävs att det finns utbildade fackmän som kan lösa tekniska och ekonomiska problem på miljövårdens område. Utbildningsgrenar, även på högskolenivå, måste startas med olika inriktningar inom detta område.

6. I den nya skolorganisationen finns flera ämnen som ger kunskaper om människan i tillvaron. En bred gemensam utbildning för olika studieinriktningar saknas emellertid. Det är av största vikt att ungdomen bibringas goda kunskaper om biologiska, ekologiska, sociala och medicinska sammanhang. På så sätt kan ungdomen bättre förstå sin och andras situation och kritiskt men objektivt följa samhällsutvecklingen. För att alla elever skall kunna erhålla denna människa-miljö-utbildning krävs att lärarna får en utbildning som är avpassad härför. Skolöverstyrelsen bör ges resurser att följa utvecklingen på området och fortlöpande ordna kurser för härför lämpliga lärarkategorier.

7. Även när vi är lediga berörs vi av miljöpolitiken. Fritiden måste kunna

användas på ett meningsfullt sätt. Vi bör se till att vi utnyttjar den positivt och redan nu planerar för den ökade fritid vi i framtiden har att räkna med. Ett brett kulturliv måste finnas, och fritidsfrågorna skall föras in i skolorna och undervisningen.

Samhällsplanering

1. Samhällsplaneringens resultat har en avgörande betydelse för vår anpassning och trivsel. I samhällsplaneringen måste den fysiska markanvändnings- och bebyggelseplaneringen underordnas en miljöplanering, som mer bygger på långsiktiga hänsynstaganden till människornas önskemål och behov än på snäva ekonomiska delkalkyler. Miljöplaneringen måste därför grundas på social-medicinsk och allmänt miljövärdande forskning.

2. Vår nuvarande organisation på samhällsplaneringens område är föråldrad och bör ersättas av en ny. Frågor om bebyggelseplanering, markanvändning och naturresursernas användning över huvud taget bör samlas under ett departement. Kungliga lantmäteristyrelsen och statens planverk bör samorganiseras. Samhällsplaneringen på länsnivå måste samordnas i en organisation på länskommunal grund. Vissa planeringsuppgifter som nu åvilar staten bör överföras till dessa regionala enheter. Den lokalt detaljbetonade planläggningen skall som hittills åvila kommunerna. Planeringsinstituterna måste anpassas till de nya krav som vi nu ställer på planeringen.

3. En ny grund bör skapas för utbildning av samhällsplanerare. Deras kunskaper bör inte enbart sträcka sig till den fysiska planeringen utan även omfatta samhälls- och beteendevetenskapliga områden. Eftersom planeringen berör så många ämnesområden måste utbildningen göras flexibel så att olika intresseinriktningar kan tillgodoses. Som gemensam grund bör läggas sådana ämnen som ger kunskaper om hur planeringsfrågor skall angripas, var information och material kan skaffas och hur de kan utnyttjas samt om hur man samarbetar med andra människor. Samhällsplaneringen måste vara ett lagarbete.

4. Ansvarsfördelningen i planprocessen är oklar. Större vikt måste läggas vid programarbete och kvalitativa målsättningar för planeringen. Det är huvudsakligen de förtroendevaldas uppgift och skyldighet att sysselsätta sig med dessa frågor. Därefter bör fackmännen ges huvudansvaret för att alternativa skisser och planer arbetas fram som uppfyller beställarens programidéer. För att underlätta samarbetet med politikerna bör de olika fackmännen ha goda kunskaper om sociala och allmänpolitiska frågor.

5. Strävan på samhällsplaneringens alla nivåer måste vara att utarbeta alternativa planer, som kan föreläggas de beslutande instanserna. I inledande skeden bör dessa kunna utgöras av skisser som visar konsekvenserna av olika huvudalternativ. Allteftersom man bestämmer sig för vissa av dessa bör insatserna ökas för mera genomarbetade och detaljstuderade förslag. De goda möjligheterna till snabb och riktig information och behandling av

samhällsplaneringsdata som datamaskinerna erbjuder möjliggör alternativ planläggning till rimliga kostnader.

6. Sekretessbestämmelserna om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar bör upphävas vad planeringsfrågorna beträffar. Arbetet med hur vårt framtida samhälle skall utformas får inte förbehållas bara ett fåtal människor. Kommunerna bör stimuleras till att på ett tidigt stadium offentliggöra planeringsfrågor för att därigenom stimulera till debatt.

Bebyggelse

1. Den hittills förda bostadspolitiken har i alltför stor utsträckning grundat sig på enbart kvantitativa resonemang. Bebyggelseområdenas totala funktionsduglighet, miljömässigt och ekonomiskt, beror till stor del på den strukturella uppbyggnaden och lokaliseringen av olika verksamheter. Forskningen om konsekvenserna av olika förläggningar av bostäder, arbetsplatser, service, skolor och kulturella aktiviteter måste kraftigt ökas. Klarare standardnormer för bostadsområdena bör utarbetas, exempelvis för bullerfrihet, trafikfrihet och allmänt trivselfrämjande åtgärder. Inte minst måste uppmärksammas att de långa restiderna till och från arbetet för många människor kommit att överstiga de arbetstidsförkortningar som uppnåtts under senare tid.

2. En kraftig satsning på byggandet av marknära flerfamiljshus liksom också på småhus måste göras t. ex. genom premiering i den statliga kreditgivningen av produktionsformer som leder till låga produktionskostnader för sådana hustyper.

3. Servicefrågorna måste lösas bättre både i tätorternas bostadsområden och i glesbygden. Särskilt hemmavarande barn och äldre, dvs. de som vanligen saknar bil, har drabbats av standardsänkningar de senaste åren. En viss service, som inte godtyckligt får minskas, bör garanteras alla människor.

4. Framför allt för barnen kan tätortsmiljön innebära faror såväl fysiskt som psykiskt. Barn har inte samma möjligheter som vuxna att förstå och framföra klagan om miljön omkring dem är otillfredsställande. Barnens miljö vid sidan om själva bostaden måste förbättras och arbetet med att skaffa anvisningar härvidlag för planering och projektering måste påskyndas. Av största vikt för barnen är att öka trafiksäkerheten genom trafikdifferentiering och trafikseparering. Den påbörjade forskningen om tätorternas trafikmiljö bör stödjas.

Naturen

1. En riksomfattande inventering av sådana områden som såväl ur allmän naturvårdssynpunkt som i det rörliga friluftslivets intresse eller av andra speciella skäl bör bevaras måste komma till stånd. Denna riksplanering måste ges ett rättsskydd som för framtiden hindrar exploatering av nå-

got slag. Det är eljest ingen mening med att fastställa planer, om de revideras så snart starka ekonomiska intressen träder i förgrunden.

2. Stora naturvårdande uppgifter åvilar länsstyrelserna. Det regionala naturvårdsarbetet bör läggas under länskommunal förvaltning i samband med en omorganisation av länsmyndigheterna. Samarbetet med kommunerna måste vara gott och på det kommunala planet bör även naturvården bli en kommunal angelägenhet.

3. I planläggningsprocessen koncentreras intresset i övervägande grad till bebyggelse och tekniska anläggningar. De fria ytor som lämnats blir den reserv man har att tillgripa när kraven på exploateringen ökar. Planeringen måste ge större utrymme för en god behandling av naturlandskapet, till exempel vid inpassningen av trafikleder och bebyggelse. Strövområden, parker och andra fria ytor måste ges starkare rättsskydd mot exploatering. I en ny planlagstiftning måste hänsyn tas till kraven på en god landskapsvård.

4. Så långt det av befolkningsmässiga och ekonomiska skäl är möjligt bör kulturlandskapet bevaras i någorlunda orubbat skick. Landskapsvård är svår att genomföra om jordbruken först läggs ned. En samhällsekonomiskt riktigare lösning är att samordna planeringsfrågorna för jordbruket och landskapsvården för att i bygder där jordbruket viker ändå försöka upprätthålla en viss jordbruksproduktion samtidigt som det gamla kulturlandskapet, om än i begränsad omfattning, kan bevaras och leva vidare.

5. Energipolitiken har stor betydelse för miljövården. Ingrepp i älvar och vattendrag och byggandet av atomkraftverk hotar var på sitt sätt naturen, de senare dock i mindre utsträckning om riktiga tekniska lösningar används. En målinriktad forskning bör stödjas som försöker finna metoder som minskar behovet av energi från vattenkraftsanläggningar. Insynen i och samordningen av energipolitiken bör förbättras.

6. Nedskräpningen av naturen bör motverkas i ett tidigt skede. Förbud mot användning av engångsglas bör införas. Statens naturvårdsverk bör ges i uppgift att granska nya förpackningsmaterial som kan tänkas bli besvärliga avfallsprodukter. Arbetet med att framställa förpackningsmaterial som snabbt nedbrytes bör påskyndas.

Föroreningar och buller

1. Samhället måste på alla områden stimulera till sådana investeringar, som kan motverka vatten- och luftföroreningar och andra immissioner. Då det för företagen oftast är mycket kostnadskrävande åtgärder som måste till bör gynnsammare avskrivningsregler snarast införas.

2. Statsbidragsmöjligheterna för kommunerna att lösa vatten- och avloppsfrågor bör förbättras. Endast omkring en tredjedel av Sveriges befolkning är med sitt avloppsvatten ansluten till reningsverk med mekanisk och biologisk rening. Reduktion av närsalter förekommer inte alls. Byggandet av reningsverk måste inriktas på att även det tredje steget, reduktionen av

närsalterna, främst fosfor, kommer till stånd. Statsbidragsbestämmelserna måste utformas så, att byggandet av reningsverk med fullständig rening stimuleras. Det rötslam som erhålles får ej släppas ut i vatten utan helst återföras till jorden.

3. Även om ansträngningarna att rena avloppsvatten från närsalter påskyndas, kommer det att dröja länge innan tillfredsställande resultat nåtts. Under tiden försämras vattenkvaliteten snabbt i vattendragen och de växer igen. Tillförseln av närsalter till vattendragen måste därför på alla sätt minskas. Fosforförorenande ämnen bör avgiftsbeläggas eller förbjudas. Närmast aktuella härvidlag är de nuvarande syntetiska tvättmedlen, som kraftigt bidragit till att öka mängden av fosforhaltiga salter i vattendragen.

4. För att klara de föroreningsproblem som det moderna jordbruket för med sig kommer att krävas stora investeringar. Den skattemässiga behandlingen blir avgörande för jordbrukarens bedömning av möjligheterna att genomföra de nödvändiga investeringarna. De nuvarande skattereglerna bör därför med det snaraste överses och ändras i syfte att stimulera vidtagande av åtgärder mot föroreningar av olika slag. Forskningen för att ersätta giftiga ämnen som nu används i jordbruket måste intensifieras liksom arbetet på att skapa effektiva reningsmetoder som lämpar sig för de relativt små företag som det här är fråga om.

5. Ett lagförslag om lagstiftning i immissionsfrågor får inte begränsas bara till föroreningar och buller från fast egendom och med varaktig störning. Godkända mätmetoder och fastställda gränsvärden för luft- och vattenföroreningar samt för hälsovådligt buller måste införas.

6. En naturvetenskapligt grundad hydrologisk undersökning av landets grundvattentillgångar bör göras för trygghet av vattenförsörjningen och till ledning för samhällsplanering och lokalisering av industrier och befolkningscentra. En hydrologisk kartering av främst kustregionerna med bestämning av områdenas nutida och framtida tillåtna föroreningsgrad är också behövlig.

7. Bullerproblemen har ständigt ökat och blivit en allvarlig stressfaktor. Bullerfrågorna har hittills i det nya naturvårdsverket getts en undanskynd plats men måste ägnas en helt annan uppmärksamhet i fortsättningen.

Arbetsliv

1. Av största betydelse för vår trivsel är tryggheten att ha arbete och därmed utkomst. Även arbetsplatsens lokalisering tillmäts stor vikt. Flyttning av folk mot deras egen vilja, beroende på brist på arbete i den trakt där de önskat stanna, har särskilt för medelålders och äldre arbetskraft betytt stora påfrestningar, familjeslitningar och ibland rena tragedier. En större hänsyn måste visas människornas önskemål om bostadsort. Centerpartiet har länge påtalat brister härvidlag i den förda politiken och krävt

att man inte bara flyttar människor från den ena bygden till den andra utan också med samhällets medverkan flyttar arbetsplatser från en ort till en annan. Ännu kraftigare ansträngningar måste emellertid göras, framför allt för människorna i stortätorterna och i glesbygderna. En regional utvecklingsplanering behövs om vi skall få balans i befolkningsomflyttningarna.

2. För att känna trivsel i arbetet måste de anställda kunna påverka sina arbetsförhållanden i vad avser anställningsförhållanden, ledighet, tillräckliga skyddsanordningar osv. Lika viktigt är det också att den anställde känner sig delaktig i produktionsprocessen och att det är ett meningsfyllt arbete man utför. Känslan av att man kan klara arbetsuppgifterna är en viktig trivselfrämjande faktor. Yrkesvägledningen måste byggas ut så att de för den enskilde lämpligaste arbetsuppgifterna kan erhållas.

3. Den överenskommelse om nya riktlinjer för företagshälsovården, som träffats mellan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen, bör bli av stor betydelse och leda till avsevärt förbättrade förhållanden på olika arbetsplatser. Det gäller att ytterligare förbättra och bygga ut företagshälsovård och arbetarskydd i takt med ökade erfarenheter och kunskaper på alla yrkeslivets områden. Arbetsmedicinsk forskning bör stödjas.

4. Ökade kunskaper om människan i arbetslivet bör bibringas personal med arbetsledaruppgifter. Dessa har ett stort ansvar för att företagshälsovården är god, arbetarskydd och industriell hygien ordnas och gynnsamma arbetsförhållanden över huvud taget råder på arbetsplatserna. Framför allt för chefpersonal på olika nivåer bör utbildningen ökas i vad avser ämnen som ergonomi och arbetsledning.

5. Skolan måste i framtiden ses som en vanlig arbetsplats, och dess utformning innanför och utanför skolans väggar anpassas till det som är vanligt i arbetslivet. Skoldemokratin bör utbyggas på samma sätt som företagsdemokratin, dvs. med »arbetarskydd», hälsovård osv. liksom i arbetslivet i övrigt. De alarmerande rapporterna om ökade psykiska påfrestningar på både lärare och elever måste snarast mötas med kraftiga åtgärder. Den yttre skolmiljön bör göras harmonisk och rik på rekreationsmöjligheter. Elever och lärare måste få tillgång till ostörda rum där håltimmar och annan tid kan utnyttjas. Fasta punkter måste finnas för eleverna, där undervisning sker så att flyttning från klassrum till klassrum kan undvikas. Anledningarna till skolstressen måste snarast kartläggas. Till skolorna bör knytas ett ökat antal läkare, kuratorer och psykologer för regelbunden psykisk hälsokontroll, tidig diagnostik och effektiva terapeutiska åtgärder.

Vårt internationella ansvar

Sverige har möjlighet att bli ett föregångsland på miljövårdens område. En viktig form av hjälp till utvecklingsländerna skulle kunna bli att visa ett politisk-ekonomiskt system som inte ensidigt exploaterar människor

och natur. Vi bör underlätta för de stater som nu byggs ut tekniskt och ekonomiskt att undvika de misstag världens industriländer hittills gjort och visa hur man skall ta till vara de positiva sidorna. Världens politiker måste förmås att känna större ansvar för miljöfrågorna.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ett under parlamentarisk medverkan upprättat miljöpolitiskt samordnings- och handlingsprogram i enlighet med de riktlinjer som i motionen anförts.

Stockholm den 25 januari 1968

Gunnar Hedlund (cp)

Lars Eliasson (cp)

i Sundborn

Nils G. Hansson (cp)

i Skegrie

S. G. W. Wahlund (cp)

Sven Vigelsbo (cp)

Erik Grebäck (cp)

Gustaf Svensson (cp)

i Vä

Robert Dockered (cp)

John Eriksson (cp)

Johannes Antonsson (cp)

i Bäckmora

Nr 549

Av fru **Heurlin m. fl.**, om förbättrade arbetsförhållanden för polisenämnderna.

(Lika lydande med motion nr 445 i Första kammaren)

Stockholm den 25 januari 1968

Dagmar Heurlin (h)

Filip W. Fridolfsson (h)

Allan Åkerlind (h)

i Stockholm

Bengt Bengtson (h)

Folke Björkman (h)

Alf Wennerfors (h)

i Solna